

ТОВМАЧЕНКО

Василь Миколайович,
кандидат хімічних наук, провід. наук.
співроб. ДНСГБ УААН
(м. Київ)

ПИСАРЄВА

Євгенія Генадіївна,
мол. наук. співроб. ДНСГБ УААН
(м. Київ)

**ПРОФЕСОР В.Ф. СТАРЧЕНКО (1904–1948 рр.) –
ВЧЕНИЙ І ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ**

Приведені нові архівні дані про видатного державного діяча і вченого Василя Федоровичі Старченка, що зіграв важливу роль у відновленні сільського господарства і науки в Україні в післявоєнні роки.

Приведены новые архивные данные о выдающемся государственном деятеле и ученом Василие Федоровиче Старченко, сыгравшем важную роль в восстановлении сельского хозяйства и науки в Украине в послевоенные годы.

The new archived information is resulted about a prominent statesman and scientific Vasiliy Feodor Starchenko, playing a large role in renewal of agricultural economy and science in Ukraine in post-war years.

Член-кореспондент АН УРСР, заступник Голови Раднаркому УРСР Василь Федорович Старченко зіграв важливу роль при утворенні і становленні Відділу сільськогосподарських наук Академії у повоєнні роки (1945–1948). У недавно виданому збірнику матеріалів і документів [1], що відтворює історію цього Відділу, прізвище Старченко є одним із найбільш згадуваних завдяки тому, що підпис вченого стоїть на багатьох уміщених доленосних для розвитку науки документах. Разом із тим про цю непересічну особистість, що уособлювала і об'єднувала в собі кращі риси державного діяча і вченого, відомо дуже мало.

У довіднику [2] про СТАРЧЕНКА Василя Федоровича (20.ІІІ.1904–17.УІІ.1948) читаємо : «Агрохімік, член-кореспондент АН УРСР з 1945 р. Народився у с. Темрюк (тепер с. Старченкове Донецької обл.). Закінчив Київський сільськогосподарський інститут (1929). У 1834–

1938 рр. – директор Миронівської дослідно-селекційної станції, з 1938 – заступник Голови Раднаркому України відповідальний за сільськогосподарську галузь.

Його наукові дослідження присвячені розробці основ агротехніки й селекції, питанням підвищення врожайності сільськогосподарських культур».

Мета даної роботи – висвітлення невідомих фактів з життя та діяльності видатного вченого аграрної галузі, а також державного діяча, який опікувався розвитком науки в економічних умовах 40-х років ХХ ст.

Василь Федорович Старченко – типовий представник функціонерів від науки в умовах, що сформувалися за радянської доби у науковій сфері. Причому, один із кращих її представників. Він цілком відповідав вимогам часу, коли «процес творення радянської науки» вже практично завершився.

Шлях до вершин кар'єри у В. Ф. Старченка був тернистий. З його автобіографії, датованої 30 січня 1945 р. [3] довідуємося, що батьки його селяни-бідняки. Сім'я складалася з восьми душ, власної землі не мали, користувалися общинною. Батько помер, коли Василю було 4 роки, тому хлопець рано почав працювати, поєднуючи працю з навчанням. У 1918 р. закінчив «міністерське» двокласне училище і поступив, після проходження конкурсних іспитів, до Верхньодніпрянського середнього сільськогосподарського училища.

Але до занять приступив фактично в 1919 році при встановленні Радянської влади в Україні.

У 1920 р. померла мати і з того часу юнак практично почав вести повністю самостійне життя, продовжуючи вчитися на засоби особистого заробітку, а після – на стипендію. Верхньодніпрянське училище перетворилося в сільськогосподарську профшколу, яку закінчив у 1923 р. Далі – Полезнавчий факультет Красновського сільськогосподарського технікуму. Закінчив – у 1925 році.

У 1925 році знову продовжив навчання, вступив на агрофакультет Київського сільськогосподарського інституту, котрий закінчив у 1929 році.

У члени ЛКСМУ вступив 1923 р. і займав ряд відповідальних виборних посад. У кандидати ВКП(б) У був прийнятий у 1925 році (Саксонський район Дніпропетровської обл.). У члени КП(б) У прийнятий у березні 1928 року Жовтневим КПК в м. Києві.

Після закінчення Київського сільськогосподарського інституту був рекомендований на наукову роботу і прийнятий науковим співробітником агровідділу науково-дослідного інституту Цукрової промисловості (ВНПС). Після року роботи в Лабораторії ВНПСа в 1930 році закінчив курси по підготовці в аспірантуру при ВУАН, а з 1930 по 1932 рік закінчив аспірантуру при Всесоюзному науково-дослідному інституті Цукрової промисловості – агровідділу по агрохімії.

Після роботи в тресті Саранська агрономом-інспектором по дослідно-селекційних станціях, був призначений товаришем Мікояном на посаду директора Миронівської дослідно-селекційної станції. З 1934 по 1938 рік працював директором, а потім і науковим керівником станції. За цінні науково-

дослідні роботи станції нагороджений Виставковим Комітетом Всесоюзної с.-г. Виставки – великою золотою медаллю. З 1938 р. працював головою Київського облвиконкому і з грудня 1938 р. призначений заступником Голови Раднаркому з сільськогосподарських питань.

За видатні заслуги у сільському господарстві нагороджений орденом Леніна.

У 1945 р. Народний Комісаріат земельних справ Української РСР висунув кандидатуру Василя Федоровича в члени-кореспонденти Академії наук УРСР. У відповідному поданні він охарактеризований «як видатний науковий робітник в галузі агробіології, який сприяв розвитку сільського господарства країни і вніс багато цінного в розвиток агро-біологічної науки. Як науковий керівник (1934–1938 рр.) однієї з найбільших науково-дослідних установ України – Миронівської селекційно-дослідної станції, В.Ф. Старченко виявив глибоку наукову ерудицію в питаннях побудови правильної сівозміни в зоні бурякосіяння УРСР, виходячи з глибокого розуміння основних біологічних властивостей сільськогосподарських культур.

Велика майстерність і глибокий зміст в постановці наукових дослідів з питань вивчення ефективності добрив і, зокрема, вивчення впливу різних форм калійних добрив на урожай сільськогосподарських культур бурякової сівозміни, характеризують цей період наукової діяльності В.Ф. Старченко.

Будучи всебічно освіченим науковим робітником-агрономом, глибоко оволодівшим діалектично-матеріалістичним методом в агрономічній науці, маючи безпосередній досвід теоретичної та науково-експериментальної роботи В.Ф. Старченко в своїй діяльності на посту Заступника Голови Ради Народних Комісарів Української РСР виявив себе, як один з видатних організаторів колгоспного виробництва.

Працюючи під безпосереднім керівництвом Голови Ради Народних Комісарів УРСР і керівника більшовиків України Микити Сергійовича Хрущова, тов. Старченко В.Ф. опрацював ряд міроприємств по розвитку і зміцненню соціалістичного сільського господарства.

Широко відомо в цьому напрямі його робота по втіленню в практику колгоспного виробництва передових досягнень агробіологічної науки по запровадженню правильної сівозміни, боротьбі з шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур, зокрема такої важливої в народньо-господарчому відношенні культур, як цукровий буряк, та на розробку ряду агротехнічних і організаційних міроприємств, спрямованих на одержання високих врожайів в зоні Лісостепу, але й Полісся УРСР.

Маючи глибокі знання в галузі агробіології і агротехніки сільськогосподарських культур, В.Ф. Старченко багато сприяв росту широкої маси спеціалістів сільського господарства, зокрема спеціалістів апарату Наркомзема УРСР.

Уміння глибоко аналізувати і теоретично узагальнювати передовий досвід колгоспів, машино-тракторних станцій, радгоспів, а також ті пропозиції, що їх подають науково-дослідні організації – являються характерними рисами в роботі В.Ф. Старченко.

Як керівний робітник з питань сільського господарства, він користується великим авторитетом серед агрономічних робітників, серед наукових робітників України.

В 1939 р. Уряд нагородив тов. Старченка В.Ф. орденом Леніна за успішну роботу в галузі розвитку сільського господарства України. В 1942 році він був делегатом від СРСР на міжнародній конференції в Сполучених штатах Америки по виробництву продуктів харчування. В 1943 році за успішну роботу в організації партизанського руху на Україні він був нагороджений орденом Червоного Прапора.

Велику роботу проводить В.Ф. Старченко по відбудові соціалістичного сільського господарства України, зруйнованого німецько-фашистськими загарбниками, і по відродженню наукових установ на Україні.

Глибокою увагою до розвитку сільського господарства просякнута вся діяльність В.Ф. Старченка, як державного діяча і наукового робітника.

В даний період, поруч з виконанням відповідальних державних завдань, В.Ф. Старченко приділяє значну увагу підготовці до видання наукової праці «Посібник по сільському господарству», що допоможе теоретичному озброєнню в галузі агротехніки широких мас практичних агроробітників колгоспів, МТС та керівних робітників районів УРСР.

Будучи редактором цієї книги, В.Ф. Старченко зумів об'єднати широкий колектив видатних радянських наукових робітників і практиків — знавців сільського господарства України для написання ряду розділів цієї важливої наукової роботи.

Як видатний науковий робітник, активний громадський і державний діяч та пламенний патріот Радянської Батьківщини Василь Федорович Старченко цілком заслуговує на обрання його в члени –кореспонденти Академії наук УРСР.

Народний Комісаріат земельних справ УРСР висуває кандидатуру Василя Федоровича Старченка в члени-кореспонденти Академії наук УРСР за фахом агрохімії та агробіології.

Народний Комісар земельних справ УРСР Г. Бутенко».

Спектр справ, якими займався В. Ф. Старченко дуже широкий. Наводимо лише декілька типових для того часу документів, що характеризують стиль ділових відношень і роль функціонера масштабу В.Ф. Старченка у вирішенні проблем народного господарства.

У Постанові Ради міністрів УРСР [5] від 9.08.1946 р. за його підписом йдеться про організацію науково-експериментальної бази Інституту фізіології рослин і агрохімії АН УРСР, відведення Академії наук земельної ділянки площею 80 га з радгоспу «Совки» через рішення Київської областної Ради.

У листі [6] Президента АН УРСР академіка О. О. Богомольця на ім'я В. Ф. Старченка говориться, що «Постановою від 9-го березня 1945 р. За № 328 Рада Народних комісарів УРСР погодилася з рішенням Президії Академії Наук УРСР про утворення лабораторії машинобудівництва та проблем сільськогосподарської механіки.

У цьому ж рішенні Рада Народних Комісарів зобов'язала Наркомземсправ УРСР виділити для обладнання лабораторії зі своїх фондів, протягом 1 та 2 кварталів 1945 р., трактори та с.-г. машини останніх випусків.

Не зважаючи на неодноразове звертання Академії Наук УРСР до Наркомземсправ з приводу реалізації цього рішення до цього часу не спромігся реалізувати рішення Раднаркому, що не дає змоги почати роботу організованої лабораторії.

Враховуючи, що одержання виділених сільськогосподарчих машин найближчим часом взагалі вирішить питання продуктивної роботи лабораторії в поточному ...сезоні, дуже прошу Вас допомогти лабораторії машинобудівництва в справі негайної реалізації рішення РНК УССР від 9.03.-1945 р. за № 328».

Питання побудови наукового містечка для інститутів Відділу сільськогосподарських наук розглянуто в документі [8] – листі академіка М. М. Гришка на ім'я В. Ф. Старченка.

«Заступнику Голови Ради Міністрів УРСР

Товаришу В.Ф. Старченку

Представляючи на розгляд проект листа на ім'я Голови ради Міністрів УРСР, товариша М.С. Хрущева, про необхідність приступити до складання генеральних планів побудови науково-дослідного містечка для інститутів і установ Відділу с/г наук та відпуск коштів на ці термінові роботи, – просимо підтримати це клопотання перед Радою Міністрів УРСР.

Голова Відділу с.-г. наук

Академії Наук УРСР

Дійсний член АН УРСР

М.М. Гришко»

Як свідчить інший документ [8], реакція уряду позитивна – Заступник Голови Держплану Ради Міністрів УРСР Г. Ящук сповіщає В.Ф. Старченка про те, що «Держплан Ради Міністрів УРСР розглянув ... лист Голови відділу сільськогосподарських наук Академії Наук УРСР академіка Гришка М.М. про асигнування в 1947 році коштів на проектно-вишукувальні роботи по будівництву наукового городка інститутів відділу сільськогосподарських наук Академії Наук УРСР сповіщає, що в проекті народно-господарського плану УРСР на 1947 рік, поданому на розгляд Держплану СРСР, передбачені капіталовкладення в сумі 350,0 тис. крб. на проектно-вишукувальні роботи по

будівництву Інститутів відділу сільськогосподарських наук в м. Києві (перша черга робіт)».

Розглядалися й питання матеріального забезпечення типовим для адміністративної системи методом, через так звані «фонди» [10]: *«Зважаючи на те, що Академія Наук УРСР своєю роботою на експериментальних базах фактично обслуговує сільське господарство УРСР, але для нормальної постановки цієї роботи немає відповідного постачання, зобов'язати Наркомземсправ УРСР включити Академію Наук УРСР на планове постачання через систему Сільгоспостачання: ядо-хімікатами, мінеральними добривами, с.-г. машинами і знаряддям та запчастинами до них: фондovими матеріалами на рівні з науково-дослідними установами системи НКЗС УРСР.*

Академії Наук УРСР – подавати до НКЗС УРСР плани, заявки і розрахунки на потрібне матеріально-технічне постачання у строки і у відповідності з діючим порядком для системи НКЗС УРСР».

Звичайно, що в полі зору Заступника Голови Ради Міністрів і проблеми галузевих науково-дослідних установ [11]:

«В СОВЕТ МИНИСТРОВ УССР

При этом Украинский научно-исследовательский институт зернового хозяйства представляет материалы по изучению травопольных севооборотов в условиях Степи УССР на опытных станциях и опытных полях Института.

По 5, 6, 7 и 8 вопросам проспекта “Необходимые материалы” в довоенные годы институтом и его опытными станциями были получены весьма ограниченные материалы, не позволяющие сделать определенные выводы, а в послевоенный период, в связи с отсутствием оборудованных агрохимических лабораторий, исследования еще не возобновлены, поэтому материалы по этим вопросам не представляются.

Директор Института

А. Задонцев».

Інший лист стосується проблем Ботанічного Саду (директор академік

Гришко М.М.).[12]:

«Товаришу Старченко

Список використаної літератури

1. *Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956 рр.)* : зб. док. і матеріалів / УААН, ДНСГБ, НАНУ, НБУВ ім. Вернадського ; за наук. ред. акад. УААН М.В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2008. – 348 с.
2. *Національна академія наук України. Персональний склад. 1918–2003.* – К. : «Фенікс», 2003. – 300 с.
3. *Персональна справа члена-кореспондента АН УРСР Старченка В.Ф. Автобіографія.* – Архів Президії НАНУ. – Арк. 5–7.
4. *Персональна справа члена-кореспондента АН УРСР Старченка В.Ф. До Академії наук УРСР.* – Архів Президії НАНУ. – Арк. 14–18.
5. *Засвідчена копія. Машинопис.* – Архів Президії НАНУ. – Ф. 251. – Оп. 1. – Спр. 356. – Арк. 126.
6. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 2524. – Арк. 53.
7. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 2524. – Арк. 92.
8. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 3148. – Арк. 174 (Ящук).
9. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 3148. – Арк. 127 (Гришко).
10. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 3148. – Арк. 5.
11. ЦДАВО України України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 4880. – Арк. 1.
12. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – спр. 4875. – Арк. 113.